

ЕВРОПЕЙСКИЯТ СЪД ПО ПРАВАТА НА ЧОВЕКА КАТО ЕДИН ОТ РЕГИОНАЛНИТЕ МЕХАНИЗМИ ЗА ОПАЗВАНЕ ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

Станислава Божидарова

Юридически факултет, ВСУ „Черноризец Храбър“ България, гр. Варна, ПК 9000,
stanislava_ivanova_vn@abv.bg

ABSTRACT

With signing the European convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, 1950 (entered into force on September 3, 1953) a new legislation for protection of human rights was established. The correct functioning of the newly created legal system requires mechanisms for protection and control on administration of the rights underlying in the European Convention on Human Rights. One of the most efficient mechanisms is the European Court of Human Rights set up on the grounds of the Convention. This judicial body functions as a permanent justice-administering institution whose judgments are compulsory for the member-states under the European Convention on Human Rights that have signed declaration in compliance of Art. 46 of it.

The European Court is an operational justice body since 1959 according to Art. 19 of the European Convention on Human Rights with headquarters in Strasbourg. Being a specialized court it has a particular procedure for filing complaints and special procedural regulations.

Key words: protection of human rights; European Court of Human Rights; justice body; European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms.

1. Обща характеристика

Международноправните норми за защита правата на човека като съвкупност, съдържащи конкретни права и задължения не биха могли да функционират без съпровождащите ги механизми, гарантиращи тяхното спазване. Правно регулиращите норми за защита правата на човека имат голям обхват на действие, в следствие на което се нуждаят от множество механизми. С цел постигане на максимална функционалност на механизмите, те са разделени на универсални, регионални и национални. Всеки един от тях еднакво ефикасно цели опазването на правата на човека, но с различен обхват на действие.

2. Механизми за опазване правата на човека в света

Международният съд на Организацията на обединените нации (ООН) е учреден през 1945 г. и започва да функционира от 1946 г., въз основа на чл. 92 от Устава на ООН. Неговото седалище е в Хага, Холандия и е един от шестте главни органа на ООН. Съдът функционира в съответствие със Статута, който е част от Устава на ООН и със своя регламент. Той може да се сезира само от държави по международноправни спорове по такива въпроси като права на преминаване, икономически права, неупотреба на сила, ненамеса във вътрешните работи, вземане на заложенници, дипломатически отношения, право на убежище и гражданство.

Комисията по правата на човека е създадена въз основа на чл. 68 от Устава на ООН. Съгласно него Икономическият и социален съвет (ИКОСОС) трябва да създаде специализирани комисии в различни области. Комисията на ООН беше създадена на първата секция на ИКОСОС през 1946 г. Тя е основен политически орган на ООН с широки компетенции. Комисията има правомощие да се занимава с всякакви въпроси, отнасящи се до правата на човека. Наред с това тя има правомощието на учредява подкомисии, подпомагащи нейната дейност – Подкомисия по ооцвяване и защита на правата на човека.

Върховен комисар по правата на човека като длъжност е открита на 48-та сесия на Общото събрание на ООН от 1993 г. Задълженията на Върховния комисар са:

- прилагане и защита на ефективното осъществяване на всички граждански, политически, икономически, социални и културни права, включително правото на развитие;
- обезпечаване на държавите по тяхна молба с консултативни услуги, техническа и финансова помощ в областта на правата на човека;
- координация на програмите на ООН по образование и информиране на обществеността в областта на правата на човека;
- отстраняване на препятствия по пътя на пълната реализация на правата на човека и предотвратяване на по-нататъшни нарушения на правата на човека в целия свят;
- диалог с правителствата с цел гарантиране на уважение към правата на човека;
- разширяване на международното сътрудничество при прилагане и защита на правата на човека;
- координация на дейността по прилагане и защита на правата на човека чрез системата на ООН;
- рационализация и адаптация, засилване и опростяване на механизмите на ООН в областта на правата на човека с цел подобряване на тяхната ефективност.

Върховен комисар за бежанците на ООН е учреден през 1955 г. Този орган е създаден, за да подпомага нормите закрилящи правата на бежанците.

Международни наказателни съдилища. Един от най-популярните е Международният наказателен съд в Хага, Холандия. Той е независима международна организация, като отношенията му с ООН се регламентират чрез договор за сътрудничество. Той е компетентен по дела свързани с престъпления срещу човечеството, геноцид, военни престъпления и др.

Международната организация на труда цели равнопоставяне в социалната и трудовата област. Дейността ѝ по правата на човека е свързана със създаването на международни стандарти в областта на труда.

3. Механизми за опазване правата на човека в регион Европа

Основният механизъм за опазване правата на човека в регион Европа е Европейският съд по правата на човека. Той е създаден въз основа на чл. 19 на Европейската конвенция за защита правата на човека и основните свободи (ЕКЗПЧОС) от 1950 г. Неговото седалище е в Страсбург, Франция.

Европейският съд по правата на човека е съдебен орган към Съвета на Европа, като юрисдикцията му обхваща всички държави членки, ратифицирали ЕКЗПЧОС. Той е създаден на 1 ноември 1998 г., замествайки съществуващите механизми – Европейската комисия по правата на човека, създадена през 1954 г. и Европейският съд по правата на човека, създаден през 1959 г. Сега функциониращият Европейски съд по правата на човека е установен въз основа на ратификацията на Протокол 11 през ноември 1998 г.

Юрисдикцията на Европейският съд по правата на човека обхваща всички въпроси, свързани с прилагането на ЕКЗПЧОС. Съда е компетентен да разглежда както междудържавни жалби, така и индивидуални молби от граждани на държавите членки, чиито права са нарушени и които са останали неудовлетворени от решението на националната правораздавателна институция.

Европейският съд по правата на човека заседава в комитети от трима съдии, камари от седем съдии и Голяма камара от седемнадесет съдии. Съдиите се избират за срок от шест години от Парламентарната асамблея на Съвета на Европа.

Съдът прие на 4 ноември 1998 г. регламент за процедурата на съда в съответствие с Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи.

Процедурата пред Съда е състезателна и публична. Заседанията са публични, освен ако камарата или Голямата камера реши противното поради наличието на изключителни обстоятелства. Меморандумите и другите документи депозирани в секретариата на Съда от страните са също публично достъпни.

Както е посочил Орлин Борисов в научния си труд „Международноправна защита на правата на човека”, Съда най-общо предвижда следната процедура:

1. Подаване на жалбата до Съда;
2. Канцеларията се свързва с жалбоподателя за доизясняване на необходими за регистрирането подробности;
3. Регистриране на жалбата в канцеларията;
4. Жалбата се внася в една от палатите;
5. Палатата определя един от съдиите за докладчик по случая. Този съдия подготвя от името на Съда и с подкрепата на канцеларията съответния случай. Той установява контакт със страните по делото, подготвя досие и предприема други стъпки, например усилия за доброволно споразумение, след като случаят се допуска за разглеждане;
6. Проучване на жалбата от Комитета в състав три съдии по поръчка на съответната палата;
7. Един вариант на решение е Комитетът единодушно да върне или зачеркне случая поради недопустимост. Случаят е приключен, защото решението е окончателно;
8. Другият вариант е Комитетът да изпрати случая до Палатата за проучване за приемливост и обосновааност (това са две проучвания, които не съвпадат по време);
9. Проучване за формална допустимост;
10. Един вариант за решение е Палатата да отхвърли жалбата поради формална недопустимост. Случаят приключва, защото решението е окончателно;
11. Другият вариант е формално допускане от страна на Палатата;
12. Представяне на оплакването пред засегнатото правителство;
13. Продължаване на проучването от Съда за установяване на обосновааността на жалбата от страна на Палатата. Правят се допълнителни проучвания в сътрудничество със страните по делото, фактите се записват и съпоставят, в досието се допълват забележки и коментари на страните по делото или на трети страни (съгласно чл. 36). Паралелно с тази писмена част на процедурата при всички случаи се провежда и устно изслушване на страните;
14. Успоредно с това Съдът е на разположение за постигане на валидно споразумение между страните по делото. Тази процедура е закрыта. В случай на валидно споразумение, Съдът зачерква с решение случая от своя регистър. Решението се ограничава до кратки данни за развоя на делото и за решаването му;
15. Ако не се стигне до валидно споразумение, Палатата присъжда решение;
16. Решението на Палатата е окончателно, ако:
 - Страните по делото заявят, че няма да препращат правния случай до Голямата палата;
 - Препращането на случая до Голямата палата не се извърши от страните по случая в рамките на три месеца след издаване на присъдата;
 - Комитетът на Голямата палата отхвърли молбата за препращане на случая
17. Ако се стигне до гледане на делото в Голямата палата, нейната присъда е окончателна;

18. Окончателната присъда се публикува. Присъдите трябва да бъдат обосновани. Всеки съдя има правото да предоставя свое различно мнение;
19. Съдът може да присъди на засегнатата страна справедливо обезщетение, ако по националното право на засегнатата държава е предвидено недостатъчно обезщетение;
20. Окончателната, задължителна за държавата-страна присъда, се съобщава на Комитета на министрите, които наблюдават изпълнението ѝ.

Нововъведенията са:

- Признаването на процеса по индивидуалните жалби е задължително за всички държави участнички. Постановленията на Съда сега са задължителни за тях;
- Всички случаи на жалби – както индивидуални, така и междудържавни, се проверяват и решават от един единствен орган, от Съда. Достъпът до него е непосредствен. Комисията не е първа инстанция. Комитетът на министрите осъществява надзор над изпълнението на разпоредбите на Съда;
- Европейският съд по правата на човека в Страсбург се реорганизира в постоянен орган с нова структура и с нови компетенции. Комисията и Съдът действат преди това само периодично.

Решенията на Европейския съд по правата на човека са задължителни за държавите-членки на Европейската конвенция за защита правата на човека и основните свободи, които са подписали декларация в съответствие с чл. 46 от нея.

Други регионални механизми за опазването на правата на човека са:

- *Механизми за контрол на Европейската социална харта*, подписана на 18 октомври 1961 г. в Торино като допълнение към ЕКЗПЧОС.
- *Комитет по изтезанията*, формиран въз основа на Европейската конвенция за предотвратяване на наказанията и нечовешко или унижително отнасяне или наказание от 26 ноември 1987 г., в сила от 1 февруари 1989 г.
- *Европейска комисия срещу расизма и нетолерантността*, която е основана през 1994 г. с цел премахването на расизма.
- *Контрол за защита на националните малцинства*. Този механизъм на защита на малцинствата се базира на Рамковата конвенция за защита на националните малцинства, приета през 1994 г.
- *Комисар на Съвета на Европа по правата на човека* – една от основната му функция е да съдейства при информационно-образователната дейност в областта на правата на човека в държавите членки.

Всички тези механизми – универсални (световни) и регионални подпомагат функционирането на националните механизми, които трябва да са в съответствие с тях.

Използвана литература:

1. Борисов, О., 2003. Международноправна защита на правата на човека, Нова Звезда 122-184
2. Иванов, Хр., 2010. Социален контрол при опазване на правата на човека, у.изд. ВСУ „Черноризец Храбър”, 100-104
3. Вълканов, В., 2002. Защита на правата на човека по вътрешното и международното право, у.изд. ВСУ „Черноризец Храбър” 89